

<http://dx.doi.org/10.16926/p.2018.27.65>

Леонід ВАХОВСЬКИЙ

prof. dr hab., Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

e-mail: vakhovsky81@gmail.com

Методологія української педагогіки в умовах радикальної реорганізації шкільної освіти (30-ті рр. XX ст.)

Ключові слова: методологія, реорганізація шкільної освіти в Україні, методологічний проєкт, марксистська педагогіка, політизація й ідеологізація освіти, педагогічний досвід.

Розвиток сучасної педагогічної науки зумовлюється не лише соціальним замовленням на освіту й виховання підростаючих поколінь, запитами освітньої практики, а й якісними змінами історичних способів життя, світоглядних і духовних орієнтирів. У зв'язку з цим важливим і актуальним є перманентне осмислення історичного шляху, пройденого вітчизняною педагогікою, й особливо аналіз теоретико-методологічних трансформацій, які в різні історичні періоди змінювали вектор наукових досліджень у цій галузі. Одним із таких періодів є 30-ті роки XX століття, коли в Україні кардинально змінилися соціально-економічні й політичні умови, державна освітня політика, була радикально реформована шкільна освіта, що, безумовно, позначилось на розвитку концептуальних основ педагогічної науки.

Особливості розвитку вітчизняної педагогічної теорії й практики в 30-ті роки XX століття знайшли відображення в історико-педагогічних роботах узагальнюючого характеру (Л. Березівська, І. Зайченко, В. Кравець, М. Левківський, Б. Ступарик, О. Сухомлинська та ін.) та в історико-педагогічних публікаціях, присвячених аналізу окремих аспектів проблеми (С. Болтівець, Л. Дуднік, Н. Осьмук, О. Петришен, Л. Цибулько та ін.). Однак історики педагогіки, на наш погляд, недостатньо уваги приділяли дослідженню впливу соціально-історичного контексту на формування

теоретико-методологічних засад вітчизняної педагогічної науки означеного періоду.

Мета статті – розкрити внутрішню суперечливість радикальної реорганізації шкільної освіти в Україні в 30-ті роки ХХ ст. та показати її вплив на теоретико-методологічне обґрунтування педагогічної науки.

Перш за все, зазначимо, що в 20-х роках ХХ століття в Україні існувала власна оригінальна система освіти, а у вітчизняній педагогічній науці, яка відчувала істотний вплив з боку зарубіжної реформаторської педагогіки, суміжних наукових дисциплін, спостерігалось розмаїття ідей, концепцій, теорій. Як наслідок, у цей період учені-теоретики в залежності від концептуальних уявлень про сутність виховання обґрунтовували декілька методологічних проєктів, які ми умовно позначили як «соціальне виховання», «вільне виховання», «рефлексологічна педагогіка», «марксистська педагогіка» (див. про це докладніше: Ваховський Л.Ц. *Методологічні трансформації у вітчизняній педагогічній науці (20-ті роки ХХ ст.)*¹).

Проте вже на кінець 20-х років методологічна ситуація у вітчизняній педагогіці починає кардинально змінюватись. Методологічний плюралізм, який ще існував у цей час і сприяв впровадженню в освітню практику педагогічних інновацій, поступається місцем методологічному монізму, що визнавав єдиною методологічною основою педагогічних досліджень марксистсько-ленінську теорію.

Теоретико-методологічні метаморфози в педагогічній науці зумовлювались, на наш погляд, щонайменше двома групами чинників: соціально-історичними й педагогічними.

Соціально-економічні й політичні зрушення кінця 20-х років призвели до затвердження бюрократичного стилю керівництва й сталінського тоталітаризму. Своєрідний стартом нового політичного курсу стали рішення XV з'їзду партії (1927 р.), який, вказавши на необхідність продовження політики індустріалізації країни, оголосив курс на колективізацію сільського господарства й посилення боротьби на ідеологічному і культурному фронті². У цих умовах було потрібно щоб загальноосвітня школа виховувала молодь в дусі слухняності й конформізму, формувала відданих справі партії майбутніх будівників соціалістичного суспільства. Навчальні заклади становляться об'єктом тотального й достатньо агресивного політичного й ідеологічного впливу. Політика коренізації поступово згортається й розпочинається відкритий наступ на українську національну культуру й освіту, який було закріплено в постанові ЦК КП(б)У від 22 листопада 1933 року. На ці

¹ Л. Ваховський, *Методологічні трансформації у вітчизняній педагогічній науці (20-ті роки ХХ ст.)*, Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika, 2017, t. XXVI, s. 237–251.

² *XV съезд Всесоюзной Коммунистической Партии (б)*. Стенографический отчет, Москва-Ленинград: ГИЗ 1928, 1416 с.

процеси значною мірою вплинуло знищення українського селянства внаслідок штучно організованого голодомору 1932-1933 років.

Разом з тим зміна методологічних орієнтирів зумовлювалась й суто педагогічними чинниками. Наприкінці 20-х років ХХ століття виявились недоліки стосовно змісту освіти, форм і методів навчання в загальноосвітній школі. Випускникам шкіл бракувало міцних знань, рівень яких дозволив би їм продовжити навчання в технікумах та інститутах.

Відомо, що в Україні в 20-ті роки під впливом ідей зарубіжної реформаторської педагогіки піддавалась сумніву доцільність використання предметних програм у школі. Замість цього пропонувалась так звана комплексна система навчання, яка передбачала вивчення не окремих предметів, а комплексних тем, що відображали саме життя. Створюючи комплекси, українські вчені намагались зв'язати їх з політичними подіями, громадсько-політичною діяльністю дітей, впливом на середовище. А. Музиченко підкреслював, що комплексне навчання в Україні направлене на вивчення життя людини і природи і є методом оволодіння дійсністю і зміни цієї дійсності³.

Відмова від предметного викладання вимагало запровадження нових організаційних форм і методів навчання замість класно-урочної системи, яка визнавалась застарілою й недостатньо ефективною. Найбільш доцільним вважалось використання Дальтон-плану, який робив акцент на самостійній роботі учня, перетворюючи його з пасивного слухача в самостійного експериментатора⁴. Зауважимо, що Дальтон-план з огляду на його «індивідуалістичний характер» у чистому вигляді не використовувався в Україні, і його було трансформовано в бригадно-лабораторний метод.

Означені вище соціально-історичні й педагогічні чинники призвели до зміни пріоритетів в державній освітній політиці. Радикальну реорганізацію шкільної освіти було розпочато прийняттям 25 серпня 1931 року постанови ЦК ВКП (б) «Про початкову й середню школу», в якій вказувалось на корінний недолік школи – нездатність дати достатній об'єм загальноосвітніх знань. Народним комісаріатам освіти союзних республік пропонувалось негайно розробити предметні програми з точно окресленим колом систематизованих знань (рідна мова, математика, фізика, хімія, географія, історія) й розгорнути рішучу боротьбу проти легковажного методичного прожектерства, яке фактично вело до руйнування школи⁵.

Постанова ЦК ВКП (б) від 25 серпня 1932 року – «Про навчальні програми і режим у початковій і середній школі» визнавала основною формою організації навчальної роботи в початковій і середній школі урок зі строго

³ А. Музиченко, *Проблема комплексности в Германии и у нас*, „Шлях освіти” 1924, № 4/5, с. 68–106.

⁴ В. Яковлев, *Комплексна система і дальтон-план*, „Шлях освіти” 1924, № 10, с. 39–49.

⁵ *О начальной и средней школе*, Постановление ЦК ВКП (б) от 25 августа 1931 года, Народное образование в СССР, Москва 1974, с. 157.

встановленим розкладом занять і твердим складом учнів. Положення про «керівну роль викладацького персоналу» сприяло значному підсиленню тенденцій авторитаризму в педагогічній теорії та практиці, перетворенню школи на режимний заклад, політизації й ідеологізації виховання. Також ця постанова передбачала уніфікацію шкільних систем союзних республік, за чого пропонувалась, починаючи з 1932–1933 навчального року, приступити до реорганізації семирічної політехнічної школи в десятирічну⁶.

Варто наголосити, що цю ідею підтримував тодішній нарком освіти України М. Скрипник, який вважав, що освітні системи республік вже втратили свою первісну форму й не відповідали новим вимогам. Тому надзвичайно гострою й злободенною, на його думку, є потреба в їхній уніфікації⁷.

Створення єдиної уніфікованої системи освіти було завершено постановою РНК Союзу РСР і ЦК ВКП (б) «Про структуру початкової і середньої школи в СРСР» від 15 травня 1934 року. В цьому документі з метою забезпечення чіткої організаційної структури і порядку в школі встановлювались загальні для всього СРСР типи загальноосвітньої школи: початкова школа (з I до IV класу), неповна середня школа (з I до VII класу), середня школа (з I до X класу)⁸.

Як бачимо, радикальна реорганізація шкільної освіти початку 30-х років, яка змінила характер освітньої діяльності загальноосвітніх шкіл, зміст, форми й методи навчання шляхом відновлення предметного викладання й уроку як основної форми організації навчання, була внутрішньо суперечливою. З одного боку, існувала потреба в підвищенні якості загальноосвітньої підготовки підростаючих поколінь, оскільки педагогічні інновації попереднього десятиріччя виявились недостатньо ефективними, з іншого – намагання перетворити школу в елемент тоталітарної системи сприяло ідеологізації й політизації освіти, підсиленню авторитарних тенденцій і нівелюванню гуманістичного потенціалу освітньої діяльності.

Соціально-економічні й політичні зрушення, зміна пріоритетів освітньої політики, реформування школи вимагали теоретико-методологічного обґрунтування нової радянської моделі освіти. Розмаїття напрямів, течій, шкіл, що існували у вітчизняній педагогіці 20-х років, одночасна реалізація декількох методологічних проєктів не відповідали політичному контексту, освітній політиці, і педагогічна наука поступово починає орієнтуватись лише на методологічні установки марксистсько-ленінського вчення. При цьому методологічне «переозброєння» педагогіки здійснювалось радикальними, насильницькими методами, запозиченими з практики політичної боротьби того часу.

⁶ *Об учебных программах и режиме в начальной и средней школе*, Постановление ЦК ВКП (б) от 25 августа 1932 года, Народное образование в СССР, Москва 1974, с. 164–166.

⁷ М. Скрипник, *Система народної освіти*, „Шлях освіти” 1929, № 1/2, с. 18.

⁸ *О структуре начальной и средней школы в СССР*, Постановление СНК СССР и ЦК ВКП (б) от 15 мая 1934 года, Народное образование в СССР, Москва 1974, с. 167–168.

Одразу після XV з'їзду партії в 1927 році почалась педагогічна дискусія, найважливішими проблемами якої були: предмет і межі радянської педагогіки, взаємовідношення політики і педагогіки, філософії й педагогіки, ролі виховання і суспільного середовища в формуванні особистості⁹.

Саме в ході цієї дискусії голосно залунали звинувачення в методологічних відхиленнях. Безкомпромісні точки зору щодо методології педагогічної науки обґрунтовувались авторами українських педагогічних журналів, які наполягали на необхідності перебудови педагогіки на основі марксистсько-ленінського вчення. Один із фундаторів «теорії відмирання школи» М. Крупеніна в українському журналі „Шлях освіти” звинувачувала відомого теоретика педагогіки того часу А. Калашнікова в брутальному порушенні марксистської методології¹⁰. Саму ж М. Крупеніну та її прибічників критикували за «лівий ухил» в методологічних питаннях¹¹.

У лютому 1931 року відбулася дискусійна сесія Українського науково-дослідного інституту педагогіки, яка звернула увагу на загострення класової боротьби на всіх ланках комуністичного будівництва, в тому числі і на „теоретичному фронті”. У зв'язку з цим засуджували «контрреволюційні педагогічні теорії СВУ» (Спілки визволення України), критикували навіть українських радянських педагогів-теоретиків І. Соколянського, О. Залужного, О. Попова за те, що вони начебто «збивалися з засад діалектичного матеріалізму, розглядаючи педагогіку як науку, що є частиною природознавства»¹².

Оскільки сесія визнавала однією з головних хиб теоретичної роботи в УНДПІ відсутність своєчасної боротьби з «контрреволюційною роботою педагогів СВУ», то їх «викриття» продовжувалось у педагогічних виданнях. Показовою є критична риторика статті С. Чавдарова, який викривав «ганебну, запродавську роллю тих, що назвалися «спілкою визволення України», називаючи їх «купкою мерзенних агентів польського імперіялізму», «купкою запеклих ворогів пролетаріату й трудового селянства»¹³. У такому ж стилі викривалась діяльність „апологета буржуазно-національного виховання” В. Дурдуківського¹⁴.

У редакційній статті журналу «Радянська освіта» (1931) прямо вказувалось, що педагогічна теорія повинна перейти від педагогічної науки

⁹ *Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1917–1941 гг.)*, Отв. ред. Н. Кузин, М. Колмакова, З. Равкин, Москва 1980, с. 234.

¹⁰ М. Крупеніна, *На першому етапі боротьби за марксистську педагогіку*, „Шлях освіти” 1930, № 7, с. 52–57; с. 53.

¹¹ М. Волобуев, *До дискусії з марксистської педагогіки*, „Шлях освіти” 1930, № 7, с. 57–59.

¹² *Резолюція дискусійної сесії Українського науково-дослідного інституту педагогіки від 15–20 лютого 1931 р.*, „Комуністична освіта” 1931, № 2–3, с. 108–114; с. 109.

¹³ С. Чавдаров, *Шкідництво на педагогічному фронті*, „Шлях освіти” 1931, № 5–6, с. 38–56; с. 40.

¹⁴ Там само, с. 42.

«взагалі» до пролетарської педагогіки періоду вступу до соціалізму. Для цього її необхідно «до самої глибини перейняти принципом комуністично-пролетарської партійності», «поставити на непохитні основи марксо-ленінської методології»¹⁵.

Як бачимо, перед педагогами-теоретиками на початку 30-х років було поставлене завдання ліквідувати методологічні розбіжності, що існували в попереднє десятиріччя. Інакше кажучи, мова йшла про те, щоб показати теоретичну неспроможність, тобто дискредитувати методологічні проекти 20-х років і довести, що тільки проект «марксистська педагогіка» є істинним і має право на життя.

Як же змінювалась методологічна ситуація в педагогічній науці в досліджуваній період?

По-перше, трансформується методологічний проект «соціальне виховання». Вважалось, що в країні, яка перейшла до будівництва соціалізму функція соціального захисту, охорони дитинства перестає бути домінуючою. Поступово ідея соціального виховання ідеологізується та політизується й замінюється на ідею комуністичного виховання. Наприклад, А. Ганджій не заперечував, що трудова школа є установою соціального виховання. Однак з огляду на те, що це не просто трудова, а радянська трудова школа, ознака соціального виховання рівнозначна ознаці комуністичного виховання¹⁶. При цьому акцент робився на ідейно-політичному вихованні, яке повинне здійснюватися як у навчальному процесі через насичення основ наук ідейно-політичним змістом, так і в процесі широкого розгортання поза-класної роботи¹⁷. Вказувалось на необхідність виховання у дітей якостей, «властивих новій, соціалістичній людині сталінської епохи, серед яких твердість волі, наполегливість, стійкість посідають одне з центральних місць»¹⁸.

Не випадково в підручнику з педагогіки 1941 року (редакція С. Чавдарова), який узагальнював теоретико-методологічну роботу 30-х років у педагогічній науці, не використовувався термін «соціальне виховання». Розкривалась сутність, класовий характер, основні напрями комуністичного виховання¹⁹.

По-друге, методологічний проект 20-х років, який ми позначили як «вільне виховання», в 30-ті роки теж був витіснений з методологічного простору. Зауважимо, що він виник під впливом зарубіжної реформаторської

¹⁵ *На повороті*, „Радянська освіта” 1931, № 3–4, с. 1–5.

¹⁶ А. Ганджій, *Школа та радянська громадськість*, „Комуністична освіта” 1931, № 1, с. 27–32.

¹⁷ Д. Вакер, О. Томашенко, *Стан і завдання виховної роботи в школі*, „Комуністична освіта” 1938, № 4, с. 106–116; с. 107.

¹⁸ Л. Гордон, *Про виховання волі учнів у процесі шкільної роботи*, „Комуністична освіта” 1938, № 1, с. 114–139; с. 114.

¹⁹ *Педагогіка*, за ред. С. Чавдарова, Київ 1941, с. 63.

педагогіки й суттєво впливав на вітчизняні педагогічні концепції початку 20-х рр. ХХ століття. Прибічниками вільного виховання були С. Русова, Я. Чепіга, О. Музиченко, І. Огієнко та інші, які прагнули до гуманізації навчально-виховного процесу. Певною мірою ідеї вільного виховання реалізовувались в системі українського соцвиху, який націлював педагогів на підсилену увагу до особистості дитини та її глибоке вивчення.

Однак встановлення сталінської диктатури наприкінці 20-х на початку 30-х років, уніфікація освітніх систем республік, політичний та ідеологічний наступ на школу, репресії, так звана «боротьба на теоретичному фронті» призвели до того, що ідеї зарубіжної реформаторської педагогіки, які нещодавно надихали українських організаторів освіти і вчених-педагогів на освітні реформи й розробку сміливих теоретичних концепцій, отримали ярлик «буржуазних» і «реакційних». Так, відомий теоретик того часу І. Свядковський у своїй роботі «Методологічні основи марксистсько-ленінської педагогіки» (1931) безкомпромісно викривав теорії буржуазних учених Дьюї, Меймана, Лая, які, як вважав автор, ігнорували класові суперечності в процесі виховання, «вирішили зрозуміти природу виховання на основі природи, психології дитини, що розглядається ізольовано від класової структури суспільства та суспільних стосунків, що впливають з цієї структури»²⁰. Марксистська педагогіка як єдиний методологічний проект, вважав він, повинна відмежуватись від «вульгарної емпіричної педагогіки», прагматичної й експериментальної педагогіки, «ідеалістичної філософії педагогіки».

По-третє, надзвичайно впливовий у 20-ті роки методологічний проект «рефлексологічна педагогіка» було ліквідовано з використанням репресивних методів. Старт цим заходам дала постанова ЦК ВКП(б) «Про педологічні перекирвання у системі наркомосів» від 5 липня 1936 року, в якій закон про фаталістичну зумовленість долі дітей біологічними й соціальними чинниками, впливом спадковості й зміненого середовища було названо лженауковим і антимарксистським²¹. Вже 10 липня 1936 року Наркомосом України був виданий наказ, який поставив низку завдань з ліквідації псевдонауки педології, відновлення в правах педагогіки й педагогів. Одним із головних завдань, направлених на викорінення ворожих антинаукових принципів педології в теорії та практиці шкільної роботи, розглядалась ліквідація «обслідувальських» кабінетів та інших аналогічних установ, що самовільно утворювались в обласних педагогічних станціях²².

²⁰ І. Свядковський, *Методологічні основи марксистсько-ленінської педагогіки*, Харків 1931, с. 35.

²¹ *О педологических извращениях в системе наркомпросов*, Постановление ЦК ВКП(б) от 5 июля 1936 года, Народное образование в СССР: сборник документов, 1917–1973, Москва 1974, с. 174–175.

²² *Наказ Наркомосу освіти УРСР „Про здійснення постанови ЦК ВКП(б) від 4 липня 1936 року: „Про педологічні викривлення в системі наркомосів”*, ЦДАВО України, ф. 166, оп. 11, 358 од. зб., а. 23.

Прийняття цих горезвісних документів спровокувало появу в українських педагогічних журналах ще більш радикальних публікацій, автори яких закликали «вирвати педологічний бур'ян з нашої радянської школи, розкритикувати псевдонаукові педологічні теорії»²³, засудити знахарів, які претендували на роль вчених²⁴.

Наслідком «боротьби на теоретичному фронті» в 30-х роках стало не лише затвердження марксизму-ленінізму в якості єдиної методології педагогічної науки, а й різке зниження рівня теоретико-методологічного обґрунтування педагогічних досліджень. Використання марксистсько-ленінської теорії як методологічної основи педагогіки переважно було формальним й зводилась до цитування робіт класиків марксизму-ленінізму, партійних постанов, тобто виглядало як своєрідний тест на лояльність до комуністичної влади. Тяжкий удар було нанесено по віковій психології та іншим суміжним науковим дисциплінам, що призвело до ізоляції педагогічної науки. Вилучався експеримент як один із важливих способів верифікації педагогічного знання. Основним джерело розвитку педагогічної науки став розглядатись педагогічний досвід як альтернатива теоретичним концепціям. Методологічна орієнтація на практику виявилась у широкому вивченні й узагальненні передового педагогічного досвіду та підготовці серії книг, що пропагували досвід кращих вчителів, педагогічних колективів, проведенні науково-практичних конференцій з подібною проблематикою.

Таким чином, зміна політичного курсу й затвердження сталінського тоталітаризму, радикальна реорганізація шкільної освіти в 30-х роках ХХ століття зумовили теоретико-методологічні перетворення у вітчизняній педагогічній науці. Ліквідація методологічного розмаїття, заборона перспективних наукових напрямів суперечили логіці розвитку педагогіки й перекреслювали теоретико-методологічні напрацювання попереднього десятиріччя, негативно позначились на шкільній практиці. Не можна заперечувати, що в досліджуваній період існувала потреба в реформуванні загальноосвітньої школи з метою підвищення якості загальноосвітньої підготовки учнів. Однак політичні резони в процесі проведення реформаційних заходів виявились сильнішими, що зумовило політизацію й ідеологізацію шкільної освіти та формування одного політично й ідеологічного доцільного методологічного проекту, який ігнорував інтереси і потреби особистості.

²³ Г. Костюк, *Теорія та практика педологічної псевдонауки*, „Комуністична освіта” 1936, № 8, с. 146-150.

²⁴ І. Хаїт, *Про знахарів, які претендували на роль вчених*, „Комуністична освіта” 1936, № 7, с. 63-68.

Література

- XV съезд Всесоюзной Коммунистической Партии (б). Стенографический отчет, Москва-Ленинград: ГИЗ 1928.
- Вакер Д., Томашенко О., *Стан і завдання виховної роботи в школі*, Комуністична освіта 1938, № 4.
- Ваховський Л., *Методологічні трансформації у вітчизняній педагогічній науці (20-ті роки XX ст.)*, Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika 2017, t. XXVI, nr 1; <http://dx.doi.org/10.16926/p.2017.26.17>.
- Волобуєв М., *До дискусії з марксистської педагогіки*, „Шлях освіти” 1930, № 7.
- Ганджій А., *Школа та радянська громадськість*, „Комуністична освіта” 1931, № 1.
- Гордон Л., *Про виховання волі учнів у процесі шкільної роботи*, „Комуністична освіта” 1938, № 1.
- Костюк Г., *Теорія та практика педологічної псевдонауки*, „Комуністична освіта” 1936, № 8.
- Kostiuk H., *Teoriia ta praktyka pedolohichnoi psevdonauky*, „Komunistychna osvita” 1936, № 8.
- Крупеніна М., *На першому етапі боротьби за марксистську педагогіку*, „Шлях освіти” 1930, № 7.
- Музиченко А., *Проблема комплексності в Германії і у нас*, „Шлях освіти” 1924, № 4/5.
- На повороті, Радянська освіта* 1931, № 3–4.
- О начальной и средней школе*, Постановление ЦК ВКП (б) от 25 августа 1931 года, Народное образование в СССР, Москва: Педагогика 1974.
- О структуре начальной и средней школы в СССР*, Постановление СНК СССР и ЦК ВКП (б) от 15 мая 1934 года, Народное образование в СССР, Москва: Педагогика 1974.
- Об учебных программах и режиме в начальной и средней школе*, Постановление ЦК ВКП (б) от 25 августа 1932 года, Народное образование в СССР, Москва: Педагогика 1974.
- Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1917–1941 гг.)*, отв. ред. Н. Кузин, М. Колмакова, З. Равкин, Москва: Педагогика 1980.
- Педагогіка*, за ред. С. Чавдарова, Радянська школа, Київ 1941.
- Резолюція дискусійної сесії Українського науково-дослідчого інституту педагогіки від 15–20 лютого 1931 р.*, Комуністична освіта 1931, № 2–3.
- Скрипник М., *Система народної освіти*, „Шлях освіти” 1929, № 1/2.
- Хайт І., *Про знахарів, які претендували на роль вчених*, „Комуністична освіта” 1936, № 7.

Чавдаров С., *Шкідництво на педагогічному фронті*, „Шлях освіти” 1931, № 5–6.
Яковлев В., *Комплексна система і дальтон-план*, „Шлях освіти” 1924, № 10.

References

- XV s'ezd Vsesoyuznoy Kommunisticheskoy Partii (b)*. Stenograficheskiy otchet, Moskva-Leningrad: GIZ 1928.
- Chavdarov S., *Shkidnystvo na pedahohichnomu fronti*, „Shliakh osvity” 1931, № 5–6.
- Handzhii A., *Shkola ta radianska hromadskist*, „Komunistychna osvita” 1931, № 1.
- Hordon L., *Pro vykhovannia voli uchniv u protsesi shkilnoi roboty*, „Komunistychna osvita” 1938, № 1.
- Khait I., *Pro znakhariv, yaki pretendували на rol vchenykh*, „Komunistychna osvita” 1936, № 7.
- Krupenina M., *Na pershomu etapi borotby za marksystsku pedahohiku*, „Shliakh osvity” 1930, № 7.
- Muzichenko A., *Problema kompleksnosti v Germanii i u nas*, „Shlyah osviti” 1924, № 4/5.
- Na povoroti, Radianska osvita* 1931, № 3–4.
- O nachalnoy i sredney shkole*, Postanovlenie TsK VKP (b) ot 25 avgusta 1931 goda, Narodnoe obrazovanie v SSSR, Moskva: Pedagogika 1974.
- O strukture nachalnoy i sredney shkolyi v SSSR*, Postanovlenie SNK SSSR i TsK VKP (b) ot 15 maya 1934 goda, Narodnoe obrazovanie v SSSR, Moskva: Pedagogika 1974.
- Ob uchebnyih programmah i rezhime v nachalnoy i sredney shkole*, Postanovlenie TsK VKP (b) ot 25 avgusta 1932 goda, Narodnoe obrazovanie v SSSR, Moskva: Pedagogika 1974.
- Ocherki istorii shkolyi i pedagogicheskoy myisli narodov SSSR (1917-1941 gg.)*, otv. red. N. Kuzin, M. Kolmakova, Z. Ravkin, Moskva: Pedagogika 1980.
- Pedahohika*, za red. S. Chavdarova, Radianska shkola, Kyiv 1941.
- Rezoliutsiia diskusiinoi sesii Ukrainskoho naukovo-doslidchoho instytutu pedahohiky vid 15-20 liutoho 1931 r.*, „Komunistychna osvita” 1931, № 2-3.
- Skrypnyk M., *Systema narodnoi osvity*, „Shliakh osvity” 1929, № 1/2.
- Vaker D., Tomashenko O., *Stan i zavdannia vykhovnoi roboty v shkoly*, „Komunistychna osvita” 1938, № 4.
- Vakhovskyi L., *Metodolohichni transformatsii u vitchyznianii pedahohichnii nauksi (20-ti roky KhKh st.)*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika 2017, t. XXVI, nr 1; <http://dx.doi.org/10.16926/p.2017.26.17>.
- Volobuiev M., *Do diskusii z marksystskoi pedahohiky*, „Shliakh osvity” 1930, № 7.
- Yakovlev V., *Комплексна система і далтон-план*, „Shliakh osvity” 1924, № 10.

Metodologia ukraińskiej pedagogiki w warunkach radykalnej reorganizacji szkolnej edukacji (lata 30. XX wieku)

Streszczenie

W artykule przedstawiono teoretyczne i metodologiczne uzasadnienie nauki pedagogicznej na Ukrainie w latach 30. XX wieku, która pojawiła się w niespójności, upolitycznieniu i ideologizacji tego procesu. Ukazano, że projekty metodologiczne, które istniały w poprzedniej dekadzie („edukacja społeczna”, „nowe wychowanie”, „pedagogika refleksologiczna”) zostały wyeliminowane i przyczyniły się do powstania jednej metodologii, opartej na teorii marksistowsko-leninowskiej, co doprowadziło do teoretycznej izolacji pedagogiki i negatywnych wpływów na praktykę szkolną.

Słowa kluczowe: metodologia, reorganizacja edukacji szkolnej na Ukrainie, projekt metodologiczny, pedagogika marksistowska, upolitycznienie i ideologizacja edukacji, doświadczenie pedagogiczne.

Methodology of Ukrainian pedagogy in conditions of radical reorganization of school education (1930s)

Summary

The article features the theoretical and methodological substantiation of the pedagogical science in Ukraine in the 1930s, which appeared in the inconsistency, politicization and ideologization of this process. It is proved that the methodological projects that existed in the previous decade (“social education”, “free education”, “reflexological pedagogy”) were eliminated and one methodology based on Marxist-Leninist theory was established. This led to theoretical isolation of pedagogy and negatively affected school practice.

Keywords: methodology, reorganization of school education in Ukraine, methodological project, marxist pedagogy, politicization and ideologization of education, pedagogical experience.